

Nationalregnskab og Nationalbudget.

Af P. P. Sveistrup ¹⁾

Naar en privat Virksomhed har naaet en vis Størrelse og Uoverskuelighed, vil der fremkomme et Ønske hos Ledelsen om et specificeret Regnskab, der klart viser Enkelthederne i de opnaaede Resultater, og naar man staar overfor en Række Fremtidsdispositioner, der baade kan supplere og udelukke hinanden, fremkommer der ofte et tilsvarende Ønske om at samarbejde Planerne for en vis Periode til et egentligt Budget.

Ganske paa samme Maade behøver Staten (og Kommunerne) tilsvarende Regnskaber og Budgetter, og saadanne har man da ogsaa her i Landet kendt gennem mange Aar.

Derimod har man hidtil ikke haft hverken Regnskaber eller Budgetter for hele Landet (private og offentlige Virksomheder taget under eet) og Interessen herfor er særlig fremkommet efter, at det offentlige griber ind i de private Virksomheders Økonomi paa stedse flere Omraader. Under saadanne Forhold, som vi kender dem i Nutiden, er det af Betydning at undersøge ikke alene de umiddelbare Virkninger af en Disposition, men ogsaa Sidevirkninger, og her er det naturligt, at man har rejst Spørgsmaalet om, hvorvidt Landet som Helhed ikke kan lære et og andet af den private Virksomheds Regnskab og Budget.

I.

Den historiske Oprindelse til Interesse for Nationalregnskab og Nationalbudget har været Ønsket om at kende Nationalindtægten paa samme Maade som den private Virksomheds Regnskabsvæsen historisk stammer fra Ønsket om at kende Aarets Driftsresultat, og man har derfor i nogle Lande langt tilbage i Tiden søgt ad statistisk Vej at bestemme Nationalindtægten. Det statistiske Materiale hertil var den-

¹⁾ Kontorchef, Lektor ved Københavns Universitet, cand. polit.

gang særlig Skattestatistiken; de saaledes opnaaede Resultater havde dog i hvert Fald to Mangler. Skattestatistiken viste ikke altid de virkelige Indtægter, idet disse var baseret paa Borgernes Opgivelser, som ikke altid var rigtige. Hertil kom, at den skattepligtige Indtægts Begreb ikke altid falder sammen med Nationalindtægtsbegrebet; saaledes er Husmødrenes Arbejde ikke en skattepligtig Indtægt, men bør dog medregnes i Nationalindtægten i hvert Fald, naar man vil foretage en Sammenligning over et længere Tidsrum (hvor en Del af Husmødrenes Arbejde flyttes fra Hjemmene til egentlige Produktionsvirksomheder — f. Eks. Overgang fra Hjemmebagning til Bagerier og Brødfabrikker).

Hertil kommer, at en Opgørelse af Nationalindtægten som et enkelt Tal ikke er af særlig Interesse; den praktiske Betydning kommer først, naar man kan foretage Sammenligninger enten med tidligere Aar eller med Nationalindtægten i andre Lande, og en saadan Sammenligning kan kun foretages, naar Opgørelsen har fundet Sted efter ensartede Principper. Det er derfor naturligt, at man fra statistisk Side tidligt er kommet ind paa at drøfte Principperne for Nationalindtægtsstatistiken, og en saadan Drøftelse fandt da ogsaa f. Eks. Sted paa det nordiske statistiske Møde i Oslo i 1939, hvor baade Nationalindtægtsbegreb og Metoder drøftedes indgaaende.

II.

Ved Nationalindkomsten maa man normalt forstaa Summen af de Indtægter, der tilfalder Landets Borgere i den paagældende Periode. Naar den Metode, man har til at bestemme denne Størrelse gennem Skattestatistiken, ikke kan anses for at være tilfredsstillende, maa man gaa mere indirekte til Værks ved at sige, at Nationalindkomsten bestaar af a) det samlede Forbrug i Landet, b) den totale Nettoinvestering i Landet, c) den totale Nettoinvestering i Udlandet plus hvad Landets Borgere har forbrugt i Udlandet minus hvad Udlændinge har forbrugt i Indlandet.

Det samlede Forbrug i Landet maa normalt opgøres i de gældende Markedspriser. Dette kan føre til det mærkelige Resultat, at Nationalindkomsten stiger, hvis man gaar over fra direkte til indirekte Beskatning, idet dette medfører højere Priser. Vil man sammenligne mellem flere Aar vil det være naturligt at regulere Tallene ved Hjælp af Pristal, og den tilsyneladende Urimelighed ved den indirekte Beskatning vil bortfalde, idet Kontantindtægten vel stiger, men Pristallet stiger ogsaa, saaledes at den paa denne Maade beregnede Realindtægt vil blive paa det nærmeste uforandret. I Forbruget i Landet som Element i National-

indkomsten vil det være naturligt at medtage Værdien af de personlige Tjenester; her kan der fremkomme forskellige Tvivlsspørgsmaal, f. Eks. om Beregningen af de Tjenester, som Banker og Forsikringsselskaber udfører for Borgerne, og man ser da ogsaa, at dette Spørgsmaal er behandlet forskelligt i de enkelte Landes Nationalindkomstberegninger.

Den totale Nettoinvestering i Landet kan bestemmes som Differencen mellem Produktion og Importoverskud af Kapitalgoder paa den ene Side og Vareforbrug og Værdiformindskelse paa den anden Side. Et vanskeligt Spørgsmaal er her Afskrivningerne, men dette kendes jo ogsaa fra den private Virksomhed. Værdierne bør normalt opgøres til Markedsværdiprincippet, og dette maa da ogsaa gælde Afskrivningerne. Der opstaar her mange vanskelige Spørgsmaal, i Sverige har man saaledes diskuteret Opgørelse af Skovene, idet en saadan kan foretages paa Grundlag af Hugsten eller paa Grundlag af Tilvækst. Det sidste er teoretisk det rigtigste, men det er vanskeligt at anvende, og under normale Forhold vil man finde en god Tilnærmelse ved at anvende Hugsten. Et andet vanskeligt Problem er de Arbejder, der under en vanskelig Situation er udført som Nødhjælpsarbejder, idet det fremstillede Arbejde ikke altid har en Værdi, der svarer til Udgifterne. Man kan her foretage en Nedsættelse, men en saadan vil altid indeholde Momenter af Vilkaarlighed.

Ser vi endelig paa de resterende Poster, hvis Hovedelement er Nettoinvesteringer i Udlandet, vil det være rimeligt at gaa ud fra Handelsbalancen (Eksportoverskudet for Varer) og hertil lægge Eksportoverskudet af Tjenester (Skibsfarten) samt Nettoindkomsten af Kapital placeret i Udlandet (herved forstaas de faktisk betalte Renter, men ikke Kapitalgenstandenes Værdiforandringer). Denne Størrelse kan være negativ, hvad den som bekendt har været for Danmark i de senere Aar.

En Opgørelse af Nationalindkomsten faar dog først større praktisk Værdi, naar den kan analyseres i Undergrupper, der kan sammenlignes. Som en saadan Deling kan nævnes en Deling efter samme Synspunkter som ovenfor omtalt i Forbrugsmidler og Investering her eller i Udlandet; en saadan Deling har i Danmark i Øjeblikket den største Interesse for Forstaaelse af, hvor langt man er fremme med Landets Genopbygning efter Krigen (det mest diskuterede Spørgsmaal er her, om den meget store Boligmangel, der fremkom under Krigen, er ved at blive formindsket eller maaske tværtimod har været stigende).

Saafernt man opgør Nationalindtægten ved at lægge de enkelte Borgeres Indtægter sammen efter Skattestatistiken, faar man en Mulighed for at foretage en Fordeling efter Indtægtens Størrelse i sociale Grupper, og man kunde se, om Indtægterne gennem en Periode viser en

voksende Spredning eller en øget Udligning, hvad der selvfølgelig vil være af Interesse ved Udarbejdelse af f. Eks. Skattelovene.

Endelig kan det være ønskeligt at faa Nationalindkomsten delt imellem de forskellige Næringer, saaledes at man fik at vide, hvad f. Eks. Landbrug, Industri, Haandværk, Handel, Trafik o. s. v. bidrog til den samlede Nationalindkomst. En Undersøgelse heraf vil være et naturligt Udgangspunkt for en Regulering af Priser og Tilskudsordninger, f. Eks. de store Ordninger, der i 1930erne indførtes til Støtte for f. Eks. Landbruget.

Hver af de fire Grupper af Problemstillinger vil naturligt føre til Anvendelse af sin særlige statistiske Metode. Hvis det statistiske Materiale var fuldt ud tilfredsstillende, vilde det være ligegyldigt, hvilken af de fire Metoder, man anvendte. Statistiken er imidlertid ikke lige god paa alle Omraader, og som tidligere omtalt, er Rigtigheden af Skattestatistiken blevet stærkt betvivlet.

Med den Udvikling af Produktionsstatistiken, der i de fleste Lande har fundet Sted i Mellemkrigsaarene, har man oftest fundet det rigtigst at lægge Produktionsstatistiken til Grund. Men Materialet har hidtil ikke været mere fuldstændigt, end at man maa supplere den ene Opgørelsesmaade med andre, og i mange Tilfælde bruge en Opgørelsesmaade til Kritik af en anden. Ved Hjælp af en saadan Kontrol med Metoder og Resultater er man kommet til nogenlunde tilfredsstillende Resultater.

Det centrale har her været Produktionsstatistiken med dens Opgørelse af Bruttoværdien af de i hver enkelt Produktionsgren fremstillede Produkter, hvorfra trækkes de af Produktionsgrenen benyttede Raavarer og Tjenester og passende Afskrivninger. En saadan Opgørelse er vel i Øjeblikket den mest paalidelige Metode, men man maa ved Sammenligninger huske paa, at der altid er et Moment af Vilkaarlighed i Afgrænsningen. Hører f. Eks. Slagterierne med i Opgørelsen af Landbrugets eller i Industriens Bidrag til Nationalindtægten? Den Del af Nationalindtægten, der ad denne Opgørelsesmetode kan volde størst Vanskelighed, er Opgørelsen af Værdien af Bolig i egen Ejendom (f. Eks. af Landbrugsbygninger), idet man her har haft Vanskelighed ved at finde en egnet Markedsværdi.

Naar der saaledes er saa mange forskellige Tvivlsspørgsmaal, er det forstaaeligt, at man fra statistisk Side har arbejdet længe med Spørgsmaalet, inden man er gaaet til Offentliggørelse af Resultaterne. Nogen egentlig Publikation foreligger endnu ikke og kan først ventes til Foraaet, men V. Kampmann har i en Artikel i Nationaløkonomisk Tidsskrift i 1942 (S. 367—85) givet en Redegørelse for den i Danmark anvendte Fremgangsmaade ved Opgørelse af Nationalindkomsten i 1930erne og for de fremkomne Resultater.

I denne paavises bl. a. den store Forskel, der er her i Landet ved en Sammenligning mellem den produktionsstatistiske og den skattestatistiske Metode. Denne er foretaget for Aaret 1935 og viser bl. a., at Indkomsten for Personer har været 4000 Mill. Kr., for Selskaber og Foreninger 350 Mill. Kr., og at der er foretaget Dobbeltposter til et Beløb af 150 Mill. Kr., saaledes at Nationalindkomsten ad denne Vej er opgjort til 4200 Mill. Kr. I Modsætning dertil har en Opgørelse efter den produktionsstatistiske Metode vist et Resultat, der var over een Milliard Kr. større.

Opgjort efter sidstnævnte Metode var Forbruget af ikke varige Goder 4600 Mill. Kr., men hertil kommer et Forbrug af varige Goder; dette skulde strengt taget opgøres efter Værdi og Slid, men en saadan Opgørelse kan ikke foretages, og man har derfor maattet indskrænke sig til den nye Produktion, der er beregnet til 300 Mill. Kr. Hertil kommer en Nettoinvestering for det paagældende Aar paa 450 Mill. Kr., hvoraf 50 Mill. Kr. som Nettoinvesteringer i Udlandet. De 400 Mill. Kr. i Indlandet er fremkommet ved, at man har regnet 200 Mill. Kr. til Boligbyggeri, 200 Mill. Kr. til andre Bygninger og Anlæg og 300 Mill. Kr. til Maskiner og Inventar, ialt 700 Mill. Kr. Herfra maa trækkes 300 Mill. Kr. som Afskrivninger paa Boliger (100 Mill. Kr.) og paa Maskiner og Inventar (200 Mill. Kr.), saaledes at Nettoinvesteringen bliver 400 Mill. Kr. eller 8 à 9 % af Nationalindkomsten.

Den samlede Nationalindkomst er ogsaa opdelt efter Forbrugets Art, og det er vist, at der er brugt 1200 Mill. Kr. til Næringsmidler, 600 Mill. Kr. til Nydelsesmidler, 600 Mill. Kr. til Beklædning, 600 Mill. Kr. til Husleje o. s. v.

Ved en Opgørelse som den foreliggende, der vedrører 1930erne, er der visse Ting, der netop for denne Periode kan ses ret stort paa, men dette kan ikke medføre en tilsvarende Betragtning for den følgende Periode. Det er nævnt, at Forbruget af varige Konsumtionsgoder er sat lig med Produktionen; dette gælder selvfølgelig ikke for den efterfølgende Krigsperiode, hvor disse varige Konsumgoder er forringet væsentligt i Kvalitet, hvorfor dette særlig maa tages med i en Nationalindkomstberegning for disse Aar. Det samme gælder for Forskydninger i Varelagrene, der ikke er medtaget i Opgørelsen for 1930erne, hvad der vel er rimeligt, naar Hensyn tages til det statistiske Materiales Mangler. En tilsvarende Fremgangsmaade for Krigsperioden vilde derimod være uforsvarlig, idet Forbruget af Varelagre netop er et Hovedpunkt for denne Periode.

Alt i alt kan man sige om Nationalindkomstopgørelserne her som i andre Lande, at de har givet mange interessante Oplysninger, men at

der endnu er et stort Arbejde, inden der foreligger en saa fyldig Statistik, at Offentlighedens Ønsker er fuldt ud tilfredsstillet.

III.

Der er adskillige, som har arbejdet med disse Nationalindkomstberegninger, der er kommet til det Resultat, at man kunde naa væsentlig længere ved at ændre Problemstillingen. Naar man har 4 Metoder eller Veje til Opgørelse af Nationalindkomsten, og disse giver forskellige Resultater, saa maa der være noget forkert. Naar Nationalindkomsten først er defineret, skulde den blive den samme, enten man gaar frem ad den ene eller den anden Vej. Det er de samme Handlinger, der posteres og gøres op.

Hver enkelt af disse Handlinger kan ganske paa samme Maade som i det private Bogholderi opfattes som en Disposition, der kræver baade en Debitering og en Kreditering, et Synspunkt, der bl. a. er fremhævet stærkt af Professor R. Frisch. Anvendes dette Synspunkt paa hele Samfundet, faar man et samlet Regnskab med det samme Enderesultat, enten man ønsker en Inddeling efter det ene eller det andet Synspunkt.

Medens man ved den statistiske Iagttagelse meget ofte maa nøjes med at tage een Ting ad Gangen, og konstaterer, hvorledes et eller andet Forhold er eller har været, noterer man i Bogholderiet Bevægelsen fra det ene Sted til det andet, og enhver Forandring foranlediger derfor en Dobbeltpostering som Led i den samlede Enhed, som Nationalregnskabet er.

Naar man vil have et Regnskab, der skal kunne benyttes, maa man have en Kontoplan. Man kan her teoretisk tænke sig denne Kontoplan indskrænket til kun tre Konti: Produktionskonto, Konto for Udlandet og Indtægtsanvendelseskonto.

Paa Produktionskontoen har man til Debet Nationalproduktet og Importen af Varer og Tjenester, til Kredit det private og offentlige Forbrug, den private og offentlige Realinvestering samt Eksport af Varer og Tjenester.

Paa Kontoen for Udlandet faar man til Debet Eksporten af Varer og Tjenester og Nettofinansindtægten (Nettoudbytte og Renter fra Udlandet), til Kredit Import af Varer og Tjenester samt Overskuddet (eller Underskuddet) paa Betalingsbalancen overfor Udlandet.

Paa Indtægtsanvendelseskontoen har man til Debet det private og offentlige Forbrug samt den private og offentlige Realinvestering samt Overskuddet paa Betalingsbalancen overfor Udlandet og til Kredit Nationalproduktet samt Nettofinansieringsindtægten fra Udlandet, og det er disse Størrelser, der udgør Nationalindtægten.

Det ovenfor gengivne Skema stammer fra det norske Nationalbudget (St. meld Nr. 10) og vil selvfølgelig altid i Praxis være at splitte op i Underkonti efter det Behov, der er for nærmere Oplysninger paa det ene eller det andet Omraade.

Fordelene ved at anvende de norske Principper for et Nationalregnskab fremfor en Nationalindtægtsberegning er, at der kommer nøje Sammenhæng mellem Nationalregnskabet's Tal; en opmærksom Læser kan studere Sammenhængen og se, hvorledes de enkelte Erhverv har en meget nøje indbyrdes Sammenhæng, enten er Kunder eller Leverandører for hinanden. Man kan se, hvorledes det enkelte Erhvervs Fremgang eller Tab virker andetsteds o. s. v.

Det er vel alle Læsere klart, at fordi man begynder paa at opstille et Nationalregnskab, kan man ikke straks have et tilfredsstillende Resultat, men det er af Værdi at konstatere visse Hovedtræk og at have et værdifuldt Synspunkt at arbejde videre paa, og det er jeg enig med Nordmændene i, at det har man i det dobbelte Bogholderis Princip.

Ganske paa samme Maade som i den private Virksomhed vil Opstilling af et Nationalregnskab føre til en stadig fortsat Analysering, Spalten op i nye Underkonti og nøjagtigere Opgørelser som Grundlag for Posteringerne.

Naar man har et saadant mere eller mindre fyldestgørende Billede af sit Lands Økonomi i et Nationalregnskab, kan dette benyttes til Udarbejdelse af Specialregnskaber, der nu har den Fordel, at de aldrig kommer ud af Sammenhængen med Helheden. Jeg skal nævne nogle Eksempler paa saadanne Specialregnskaber, som det kan være naturligt at udarbejde i Forbindelse med et Nationalregnskab.

Arbejdskraftregnskabet viser paa den ene Side den Arbejdskraft, der i en given Periode har været til Raadighed, paa den anden Side den Anvendelse, der har været for den.

Vareregnskabet viser paa den ene Side hvilke Varer, der har været til Raadighed, og paa den anden Side, hvorledes disse Varer har været anvendt. Det er meget uheldigt, naar man bagefter maa konstatere, at man har paabegyndt Bygning af en Mængde Ejendomme, men disse derefter er gaaet i Staa, fordi man har manglet det ene eller det andet Materiale. Her spiller Sammenhængen mellem de forskellige Dele af Samfundet den allerstørste Rolle, og Mangler paa det ene Punkt kan vise sig mange andre Steder.

Valutaregnskabet omfatter hele Mellemværendet med Udlandet, paa den ene Side, hvad der afgives til Udlandet, og paa den anden Side, hvad der er modtaget fra Udlandet. Det er lige saa kedeligt for et Land

som for en privat Virksomhed at konstatere bagefter, at man i Virkeligheden har brugt meget mere, end man havde Raad til.

Investeringsregnskabet omfatter Posterne privat og offentlig Realinvestering. Det er klart, at dette maa have en nøje Sammenhæng baade med Regnskabet for Arbejdskraften og for de enkelte Varer, det er i Virkeligheden forskellige Sider af samme Forhold.

Regnskabskyndige Læsere vil have konstateret, at der baade er mange Forskelligheder og mange Ligheder mellem den private Virksomheds Regnskabsproblemer og Nationalregnskabets Problemer, og man maa haabe, at adskillige, der kender de almindelige Regnskabsproblemer, ogsaa vil beskæftige sig med Nationalregnskabets Problemer.

IV.

Regnskabets mest direkte Opgave er som bekendt at konstatere, hvad der er sket, men man maa haabe, at Læseren af et Regnskab vil tage ved Lære af de gjorte Erfaringer og sørge for, at Arbejdet bliver gjort bedre næste Gang. Dette sker ofte ved, at man paa Grundlag af de regnskabsmæssige Erfaringer opstiller et Budget for Fremtiden. Grundtanken er her, at de forskellige Planer maa koordineres, en Maskine kan nu engang ikke anvendes til Fremstilling af to forskellige Ting samtidig, og det er irrationelt at have løse Planer, som ikke har nogen intern Sammenhæng med det økonomiske Liv i Virksomheden.

Men er en Koordinering af Planer ønskelige i en privat Virksomhed, der dog er nogenlunde overskuelig, er de det i endnu højere Grad i et Land, hvor den ene ikke umiddelbart kender de Planer, den anden arbejder med. Er der Knaphed paa en Række Omraader, er en saadan Koordinering af Planerne, som kommer frem i et Budget, endnu mere paakrævet, og man forstaar, at netop vor Tid med dens Knaphed paa mange Omraader, hvor saadan Knaphed ikke fandtes tidligere, maa være interesseret i Opstilling af et Nationalbudget. Et saadant Budget maa for at kunne være effektivt være sammensat af en Række Specialbudgetter, f. Eks. Arbejdskraftbudget, Varebudget, Valutabudget, Investeringsbudget, Budget for den offentlige Samfundssektor o. s. v.

Opstilling af et Arbejdskraftbudget vil være mest paakrævet, hvor der er Mangel paa Arbejdskraft i Forhold til de foreliggende Planer. Hvis man sætter alle disse i Gang samtidig, vil man staa overfor Arbejdsmangel, og mange Arbejder, der er paabegyndt, kan tænkes at blive staaende ufærdige gennem længere Tid, fordi der mangler Arbejdskraft. I saa Fald vil det være bedre at begynde med et mindre Antal Arbejder, som man kan overse vil blive færdige. Naar der saaledes er Konkurrence mellem forskellige Planer, som ikke alle kan blive fær-

dige, vil det være af Betydning, at man paa Forhaand træffer Bestemmelser om, hvilke Arbejder der i saa Fald skal have Preference paa Arbejdskraften. I nogle Tilfælde vil det være Arbejder af Betydning for det indenlandske Forbrug (f. Eks. Boligbyggeri), i andre Tilfælde vil det være Arbejder, der kan være af Betydning for Eksporten og Forbedringen af Landets Valutasituation. Afgørelsen af de forskellige Preferencespørgsmaal kan ikke træffes eller bør ikke træffes af et Kontor for Arbejdet for sig, det maa være et Led i en samlet økonomisk Politik og altsaa have en nøje Vekselvirkning med de Planer, som Landets Regering har paa andre Omraader, altsaa gaa ind som et Led i Nationalbudgettet.

I nær Sammenhæng med et Arbejdskraftbudget maa staa et Budget for de Varer, som der er Knaphed paa. Det kan ikke nytte noget, at der stilles en bestemt Mængde Arbejdskraft i en samlet Plan til Raadighed for Boligbyggeri, fordi der er Boligmangel, hvis der ikke samtidig er Materialer til at bygge Husene af. En Plan for Bygning af et vist Antal Boliger til Afhjælpning af Bolignøden forudsætter f. Eks., at der er baade Mursten og Træ til Raadighed. Man vil normalt ikke kunne bygge, uden at Teglværkerne har Arbejdskraft og Kul til Raadighed for Fremstilling af Mursten, og at Teglværkerne har den fornødne Kapacitet. For Træets Vedkommende er Sammenhængen mellem Byggebudgettet og Indførsels- og Valutabudgettet mere iøjnefaldende; er der en udpræget Valutaknaphed, saaledes at der ikke kommer alt det Træ ind, der kan bruges, er det nødvendigt, at man i Budgettet tager Stilling til, hvorledes den begrænsede Træmængde kommer til at passe sammen med det Byggeri, der kan være Tale om i Arbejdskraftbudgettet, og der kan f. Eks. blive Konkurrence mellem Træ til Ombygning og Træ til Nybygninger.

De her nævnte Dele af et Nationalbudget maa igen have nøje Sammenhæng med Planerne for den økonomiske Politik i Forhold til Ulandet. Hovedpunktet her er Vareindførsel og Vareudførsel, selv om selvfølgelig ogsaa andre Punkter spiller en Rolle som Skibenes Indtjeningssevne i Udenrigsfarten og Borgernes Turistrejser til Ulandet m. m. Her kan man selvfølgelig anlægge det Synspunkt, at man køber, hvad man synes, man har Brug for og har indenlandske Betalingsmidler til Raadighed for, og saa ser at faa Indkøbene betalt enten med Eksportvarer eller med Gældsforpligtelser. Naar en saadan Fremgangsmaade anvendes i Borgernes Privatliv, gaar det som bekendt ikke godt, der maa man sætte Tæring efter Næring, og det samme maa Landet gøre. Der er altsaa i det lange Løb ikke andet at gøre end at se paa Eksportbudgettet med Eksportmængden og Eksportprisen først og der-

efter se paa, hvad man kan faa for den Købekraft, som Eksporten stiller til Raadighed for Landet. Under vanskelige Forhold overfor Ulandet kan man antagelig ikke faa alt det Træ, der skal bruges, og det er som foran omtalt nødvendigt at sammenarbejde Indførselsbudgettet med Varebudget og Arbejdskraftbudget til en Helhed.

Nu er det i vor Tid ikke muligt at sige, at de og de Varer kan man sælge til de og de Priser, og de og de Varer vil man have derfor, for at der kan opnaas Ligevægt; de fleste af vore Kunder vil i Nutiden være tilbøjelige til at sige, at man gerne vil købe et bestemt Vareparti, naar de og de Eksportvarer tages i Bytte, og det er ikke altid netop de Varer, som Landet har mest Brug for. Der maa her ved Udarbejdelsen af et Valutabudget blive et Puslespil med Hensyn til Forventninger om, hvad vi kan opnaa for vore Eksportplaner, og de forskellige Planer vil igen faa Betydning for hele Nationalbudgettet.

Et andet Led i Nationalbudgettet, som vil faa stor Betydning, er Forholdet mellem Forbrugsbudgettet og Investeringsbudgettet. Det er en almindelig Kendsgerning, at da Krigen var forbi, var man i alle Lande langt tilbage med Investeringen paa de fleste Omraader. Vi kender det fra den offentlige Debat i de fleste Lande maaske bedst i Forbindelse med Boligmangel og Nybyggeri, men paa en Række andre Omraader er Forholdene tilsvarende. Paa Trafikvæsenets Omraade har man f. Eks. igennem Krigsaarene ikke faaet de fornødne Fornyetelser, og dette er opsamlet som et stort nyt Krav f. Eks. om nye Lokomotiver og Vogne til Baner, nye Skibe til Sejladsen og nye Automobileer til Motortrafikken, forbedrede Veje o. s. v.. Hertil kommer nye Ønsker fra Luftfarten og ogsaa ofte Ønsker om Anlæg af nye underjordiske Baner i Storbyerne. Der skulde altsaa stilles store Kapitalmidler til Raadighed paa Investeringsbudgettets mange forskellige Omraader, og dette maa igen have nøje Relation til Arbejdskraftbudgettet, Varebudgettet og Valutabudgettet, og dette Krav vil ofte komme i Konkurrence med Borgernes Krav om en betydelig Anskaffelse af varige Forbrugsgoder, f. Eks. Beklædning. Ogsaa her maa der blive Tale om, at ikke alle Ønsker kan opfyldes, og der bliver et Valg mellem forskellige Muligheder, saaledes at der maa træffes Dispositioner om, hvad der i hvert enkelt Tilfælde skal have Preferencestilling.

Overvejelser af den her beskrevne Art har vel foregaaet i alle Lande i Aarene efter Krigen, og det egentlig nye i Tanken om et Nationalbudget er vel blot, at de forskellige Planer og Valg af Preference skal stilles i nøjagtig Sammenhæng med hinanden paa principielt samme Maade, som den private Virksomhed opstiller sit Budget.

V.

Der er ikke Tvivl om, at mange Læsere, der er Tilhængere af det private Erhvervsliv uden for megen Indblanding fra Statsmagten, vil finde det meget betænkeligt at gaa til Opstilling af et saadant Nationalbudget, selv om det kun betyder en Ordning af de Reguleringer, man allerede har. Ud fra dette Synspunkt maatte man ønske, at der her i Landet blev bragt en større Overensstemmelse mellem de Pengebeløb, som Borgerne har til Raadighed, og de Varemængder, der kan disponeres over. Da Varemængden efter Krigen i alle Lande var begrænset, vilde det naturlige have været straks i 1945 at have gennemført en Begrænsning i Forbrugét enten gennem lavere Indtægter eller gennem en haard Rationering. Jeg tror i og for sig, at der i 1945 var megen Stemning herfor, vel at mærke for de andre Samfundsgruppers Vedkommende, men ikke for ens egen. Der havde maaske dengang været Mulighed for en Art nyt »Kanslergadeforlig«, hvor Lønmodtagerne var gaaet med til et Lønstop og Prisstop mod til Gengæld, at Landbrugets Indtægter begrænsedes stærkt, og mod en langt mere dybtgaaende Engangsskat af Formueejerne end den, vi faktisk fik. En saadan Ordning blev ikke gennemført i ret mange Lande, man kan snarere sige, at Samfundsklasserne var ret velvilligt indstillede overfor hinanden m. H. t. forøgede Indtægter (f. Eks. Lønforhøjelser og Tilskud til Landbrugsordninger m. m.).

Forholdene har ligget noget forskelligt i de forskellige Lande, og jeg skal til Slut indskrænke mig til et Par Ord om Udviklingen henholdsvis i Norge og Danmark.

I Norge havde man, da Krigen hørte op, meget betydelige Fragttilgodehavender i Amerika samtidig med, at Norges Eksportartikler som Træ, Papir, Fisk, Hvalolie, Industriprodukter opnaaede gode Priser paa Verdensmarkedet. Paa den anden Side havde Norge et meget betydeligt Behov for Indførsel baade til Forbrug, til Reinvestering og til Nyinvestering (man behøver blot at tænke paa alle de mange Skibe, der var ødelagt under Krigen, og som nu gerne skulde erstattes med nye). Man kunde utvivlsomt et godt Stykke Tid have disponeret frit, inden den gunstige Situation var forpasset. Man tog imidlertid det modsatte Standpunkt, at de Fordele, man havde, skulde udnyttes paa bedst mulige Maade og først og fremmest til den nødvendige Reinvestering og Nyinvestering, saaledes at en hurtig Forbrugsstigning maatte komme bagefter. Hertil krævedes et Samarbejde mellem de forskellige Planer og et Valg af de for Landet som Helhed hensigtsmæssigste Muligheder. For at opnaa dette, dannedes der et Udvalg af de Ministre, der havde med de økonomiske Spørgsmaal at gøre, og under Ledelse af dette udarbejdedes der et Nationalbudget for Norge i 1947. Et særligt Kontor ledede dette, og dette stod igen i nøje Kontakt med de forskellige Ministerier og med

de enkelte Erhvervsorganisationer. Der blev efterhaanden bestemt, hvad man kunde indføre og hvilke Planer, der skulde have Preference overfor andre til Gennemførelse i 1947. Det saaledes opstillede Nationalbudget maatte selvfølgelig som andre Budgetter have Usikkerhedsmomenter, og denne Usikkerhed maatte være betydelig, dels som Følge af Usikkerhed med Hensyn til Prisudviklingen paa Verdensmarkedet og dels paa Grund af, at de regnskabsmæssige Oplysninger, man havde i Nationalregnskabet, ikke var fyldestgørende. Vanskelighederne har vel været noget beslægtet med de Vanskeligheder, man har i private Virksomheder, der paatænker at opstille et Budget. Det har da ogsaa vist sig, at Planerne ikke altid har kunnet gennemføres, og at der, som Tiden er gaaet, har maattet foretages ikke smaa Ændringer i Planerne. Men alligevel har man faaet et Grundlag, som der, som Tiden gaar, kan arbejdes videre med.

I Danmark laa Situationen i 1945 betydeligt vanskeligere end i Norge. Tilgodehavenderne i Udlandet var væsentlig mindre, og det var vanskeligt at opnaa høje Priser for Kvalitetsvarer i en Verden, der manglede det allermost nødvendige. Den særlige Vanskelighed for Danmark som en nationaløkonomisk Enhed var dog, at Landet ikke som tidligere kunde søge en væsentlig Indtægt som landbrugsforædlende Land. Medens der f. Eks. i 1938 indførtes 308 Mill. kg Majs, var Indførselen i 1946 9 Mill. kg. Af Hvede og Rug indførtes i 1938 284 Mill. kg mod 25 Mill. kg i 1946 o. s. v. En naturlig Konsekvens heraf var, at medens der i 1938 eksporteredes 157,5 Mill. kg Smør var Eksporten i 1946 kun 76,2 og for Bacon var de tilsvarende Tal henholdsvis 174 og 53 Mill. kg. Naar Nedgangen endda ikke var større, maa det ses i Forbindelse med de gode Høstresultater, særlig i 1946. Dette Forhold maatte nødvendigvis virke paa Handelsbalancen. Indførselen i 1946 er opgjort til 2846 Mill. Kr., hvilket i Mængde svarer til godt 80 % af Førkrigsindførselen. Udførselen var paa 1611 Mill. Kr. eller godt Halvdelen af Udførselen i Mængde i 1938. Den store Overskudsindførsel fortsattes i 1947 trods mange Reguleringer, og man maa regne med, at der ogsaa i 1948 vil komme store Vanskeligheder ikke mindst som Følge af den daarlige Høst.

Saaledes kan man vanskeligt tænke sig, at det kan blive ved at gaa, og det er derfor vigtigt, at Regeringen i sit Program har erklæret, at der maa sættes Tæring efter Næring, d. v. s. vi maa indrette vor Import efter vore Eksportmuligheder. Dette kan tænkes at foregaa paa den Maade, at man fortsætter med en Række Reguleringer, hver for sig uden alt for megen indbyrdes Sammenhæng. Dette er i et Samfund som i en privat Virksomhed meget lidt heldigt, og det er derfor af Betydning, at Regeringen har erklæret, at de forskellige Dispositioner skal have indbyrdes

Sammenhæng, og at de skal koordineres i Opstillingen af et Nationalbudget.

Det vil være rimeligt, at et saadant her i Landet begyndes fra to Sider. For det første bør et saadant begyndes fra Statens Side gennem Opstilling af et Valutabudget, hvor det første maa være at undersøge, hvad man kan faa af udenlandske Betalingsmidler gennem Eksporten, og det næste, hvad man kan faa derfor, at stille til Raadighed for de enkelte Erhvervsgræne for Forbruget og Investeringen, og derfra kan man saa gaa til de andre Specialbudgetter og til Opstilling af et samlet Nationalbudget.

Ved Siden heraf vil det være af Interesse, at de enkelte Brancher for deres Omraade opstiller tilsvarende Branchebudgetter, hvad de behøver af Samfundets knappe Midler og hvilke Resultater, der kan opnaas, dels i Eksporten, dels til det hjemlige Forbrug og Investeringen.

Disse to Grupper af Budgetter kan man vel ikke vente ved første Øjekast vil komme til at stemme overens, idet de enkelte Branchers Behov, og hvad der kan stilles til Raadighed, næppe er helt sammenfaldende. Der maa derfor blive Basis for Forhandlinger om, hvorledes Branchebudgetterne kan sammenarbejdes, særlig med Valutabudgettet, og indarbejdes i Nationalbudgettet, saaledes at de enkelte Branchers økonomiske Behov kan blive afstemt indbyrdes og indarbejdet i Helheden. Det er min Opfattelse, at man paa denne Maade vil kunne komme igennem de økonomiske Vanskeligheder, der forestaar Landet, paa den mindst uheldige Maade.

Et kommende Samarbejde mellem branchekyndige og regnskabskyndige Driftsøkonomer, der repræsenterer de enkelt Brancher, og de Nationaløkonomer og Statistikere, der skal varetage Helhedssynspunktet, vil sikkert her vise sig at være af ikke ringe Betydning.

Af foreliggende Litteratur paa nordiske Sprog kan Læseren bl. a. henvises til:

Beretning om det 3. Nordiske Statistiker møde i Oslo den 28. og 29. Juni 1939. Oslo 1940.

V. *Kampmann*: Danmarks Nationalindkomst i Trediverne. Nationaløkonomisk Tidsskrift 1942, S. 367.

O. *Aukrust*: Nationalregnskabet. Norske Statistiske Meddelelser Nr. 1—3, 1947, S. 36.

E. *Lundberg* og J. *Ohlsson*: Modeller för Nationalinkomstens Utveckling i Sverige under den närmaste Efterkrigstiden. Ekonomisk Tidsskrift 1946, S. 123.

Petter *Jakob Bjerre*: Nationalbudgettering. Ekonomisk Tidsskrift 1947, S. 99. Finans- og Tolldepartementet: St. meld. Nr. 10 (1947). Om Nationalbudgettet 1947.

Efter at ovenstaaende er udarbejdet, er der fra norsk Side fremkommet et Nationalbudget for 1948.